

Dr hab. Zbigniew Staniek
Prof. Akademii Kaliskiej im.
Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

**Recenzja pracy doktorskiej Marcina Goli pt.
Ekonomia informacji Josepha Stiglitz z perspektywy realistycznej filozofii ekonomii
napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Adama Glapińskiego**

1. Uwagi wstępne

Recenzowana praca doktorska liczy 217 stron, w tym 202 stron tekstu o charakterze merytorycznym. Składa się z wstępu, 6 rozdziałów, podsumowania rozprawy, bibliografii i spisu rysunków(1). W bibliografii znajduje się 205 pozycji książkowych i artykułowych.. Dominują w nich pozycje J. E. Stiglitz oraz autorów realistycznej filozofii ekonomii. Na pozytywną ocenę zasługują podsumowania zamieszczane na końcu każdego rozdziału, co pozwala w syntetyczny sposób oddać treści zawartych rozważań. Rozważania dotyczą ważnego problemu w teorii ekonomii – problemu niepełnej i asymetrycznej informacji oraz odniesień teorii informacji J. Stiglitz nie tyle do praktyki gospodarczej, co do poglądów dwóch przedstawicieli realistycznej filozofii ekonomii - U. Mäkiego i T. Lawsona.

2. Cele i hipotezy badawcze

Autor dysertacji formułuje 6 celów badawczych dotyczących: wyjaśnienia pojęcia „ekonomia informacji”, miejsca ekonomii informacji w rozwoju myśli ekonomicznej, identyfikacji głównych problemów i zjawisk teorii informacji J. Stiglitz, uchwycenia cech teorii ekonomii (ich realizmu) poprzez analizę poglądów przedstawicieli realistycznej filozofii ekonomii (zewnętrzny punkt odniesienia), oceny teorii informacji J. Stiglitz z perspektywy realistycznej filozofii ekonomii oraz przedstawienia kluczowych problemów filozofii ekonomii jako punktu odniesienia do teorii informacji J. Stiglitz. Wskazuje jednocześnie na występowanie luki badawczej dotyczącej realistyczności procesów informacyjnych (ich złożoności). Autor rozprawy sięga do dorobku dwóch przedstawicieli realistycznej filozofii ekonomii: U. Mäkiego i T. Lawsona różniących się ocenami przydatności praktycznej dorobku ekonomii głównego nurtu.

Na s. 15 pracy autor formułuje główną hipotezę badawczą w pracy jako: „Ekonomia informacji Josepha Stiglitz, będąca próbą zmiany nauki ekonomii na bardziej realistyczną, wykazuje w dużej mierze cechy przystające do projektów realistycznych filozofii ekonomii Uskali Mäkiego i Tony’ego Lawsona. Na drodze do realistyczności napotyka jednak problemy metodologiczne, niemające w tych koncepcjach filozoficznych prostych i

jednoznacznych rozwiązań”, Hipotezie głównej towarzyszą 3 hipotezy pomocnicze (s.15). Ich pozytywne weryfikacja oznacza prawdziwość hipotezy głównej.

Na s. 162 (dlaczego nie wcześniej?) autor stawia dodatkową hipotezę pomocniczą o braku jednoznacznych rozwiązań metodologicznych tak w ekonomii informacji J. Stiglitz'a jak i w realistycznej filozofii ekonomii”. Powyższym celom i hipotezom badawczym została podporządkowana struktura pracy, która nie budzi większych uwag i zastrzeżeń.

3. Problemy metodologiczne

Podstawą stosowanej w rozprawie metody badawczej jest uzasadnienie hipotezy dotyczącej realistyczności analizowanej ekonomii informacji z zewnętrznego punktu odniesienia o charakterze teoretycznym. W pracy przyjmuje się główne założenie o nierealistyczności teorii ekonomicznej w sytuacji jej niezgodności z postulatami realistycznej filozofii ekonomii. I w takiej sytuacji – zdaniem autora dysertacji - istnieje małe prawdopodobieństwo przydatności praktycznej teorii ekonomii. Nie jest celem, co podkreśla autor na s. 13, w pracy analizowany problem empirycznej adekwatności teorii informacji J. Stiglitz'a. Nie jest też celem ocena dorobku tego autora. Istotą prezentowanej pracy jest wykorzystanie metody analizy porównawczej cech teorii informacji z cechami realistycznej filozofii ekonomii.

Porównanie ujęć filozoficznych i ekonomicznych jest uprawnione i korzystne dla lepszego rozumienia badań rzeczywistości społeczno – gospodarczej. I w tym aspekcie recenzowana praca doktorska zasługuje na pozytywną ocenę. Filozofia pozwala spojrzeć na teorie ekonomiczne z innej perspektywy badawczej. Z drugiej strony teoria ekonomii pozwala pełniej weryfikować niektóre stwierdzenia filozoficzne.

W realizacji celów badawczych recenzowanej pracy zastosowanie ma metoda analizy i krytyki ujmowanych źródeł badawczych. Dotyczy to zarówno przeglądu prac z zakresu teorii informacji J. Stiglitz'a jak i analizy dorobku T. Lawsona oraz U. Mäkiego. W pracy analizowany jest także problem adekwatności wykorzystywania dorobku realistycznej filozofii ekonomii jako punktu odniesienia do ocen teorii ekonomicznych. Zarówno teoria informacji jak i prace przedstawicieli realistycznej filozofii ekonomii odnoszone są do współczesnego stanu wiedzy tak z zakresu teorii ekonomii jak i filozofii.

Każdy model jest tworzony w konkretnych warunkach geograficzno – historycznych oraz instytucjonalnych. Modele wyjaśniają określony fragment praktyki społeczno – gospodarczej. Zawsze też są pewnym uproszczeniem rzeczywistości. Zadaniem każdego badacza procesów gospodarowania jest tworzenie teorii wyjaśniających zachodzące zjawiska i procesy oraz dających podstawy do podejmowania decyzji przez różnego rodzaju podmioty

gospodarowania. Chodzi o zapewnienie odpowiedniej „praktycznej użyteczności teorii”. Twórcy modeli ekonomicznych powinni jednocześnie wskazywać na realistyczność przyjmowanych założeń i na ryzyka praktycznych zastosowań proponowanych modeli.

W dysertacji brak jest odniesień do praktyki gospodarczej i podjęcia próby oceny zastosowań wniosków wynikających z teorii J. Stiglitz. Analizie publikacji naukowych może i powinna towarzyszyć analiza faktów potwierdzająca trafność prezentowanych ujęć teoretycznych. Wtedy stosowane uogólnienia teoretyczne nabierają większej wagi i nie są jedynie elementami tzw. „czystej nauki”. Funkcją teorii jest dociekanie prawdy oraz formułowanie problemów praktycznych i zgłaszanie propozycji ich rozwiązań. Stale też pamiętać należy o metodologicznym sporze w relacji empiryzm – racjonalizm. Rzeczywistość społeczno - gospodarcza jest na tyle złożona, że jej poznanie wymaga stosowania jednocześnie rozmaitych metod i technik badawczych.

Recenzowana praca porusza w istocie problem na ile stosowane w teorii ekonomii modele mają charakter realistyczny i mogą służyć rozwiązywaniu wyzwań praktyki gospodarczej. Teoria nie tylko ma wyjaśniać procesy i zjawiska zachodzące w rzeczywistości, ale proponować dobre rozwiązania.

4. Struktura i treść pracy

Treść pracy jest zgodna z tytułem rozprawy doktorskiej i jej strukturą. Układ poszczególnych rozdziałów nie budzi większych zastrzeżeń. Rozdział I poświęcony jest omówieniu istoty pojęcia „ekonomia informacji” jak i wskazania jej miejsca w rozwoju myśli ekonomicznej i teorii ekonomii. Autor omawia wzajemne relacje pojęć „ekonomia informacji” i „ekonomika informacji” wiążąc to z problemami pojęć „teoria ekonomii”- „ekonomia stosowana” czy relacji „ekonomia a zarządzanie”.

W rozdziale tym omawia się różne konotacje pojęcia „ekonomia informacji” jak np. jego utożsamianie z procesami przekształceń społeczeństw w kierunku społeczeństwa informacyjnego” (teoria społeczeństwa poinformowanego – informacja jako czynnik wzrostu gospodarczego). Termin „społeczeństwo informacyjne” jest dyskusyjny, raczej należałoby tu mówić o cechach informacji w ujęciu dóbr cyfrowych jako: braku rywalizacji, nieskończonej zdolności do pomnażania (korzyści skali), niepodzielności oraz aprzestrzenności.

Kolejnym ujęciem problemu jest kwestia infonomiki – interdyscyplinarnych badań w zakresie informacji. W tym ujęciu informacja traktowana jest jako zasób o określonej wartości. Innym ujęciem jest postrzeganie informacji w kontekście funkcjonowania rynku, ryzyka i niepewności oraz mechanizmów zawodności rynku związanej z asymetrią informacji. Należy też tu wspomnieć o właściwościach rynku informacji i cechach informacji

jako dobra publicznego. Niedoskonałości rynku a zwłaszcza asymetria informacji mają zasadniczy wpływ na alokację rynkową.

To ostatnie zagadnienie w rozprawie jest jedynie sygnalizowane, co dotyczy zwłaszcza przejawów i skutków asymetrii informacji, a zwłaszcza: mechanizmów negatywnej selekcji, hazardu moralnego, zjawisk gapowicza, efektów sygnalizowania, problemów agencji czy renty informacyjnej.

W dalszej części rozdziału jest omawiana synteza pól badawczych nurtów ekonomii informacji. Z tego punktu widzenia należy dostrzec różnice w różnych rodzajach informacji i jej funkcjach – informacja jako dobro konsumpcyjne i inwestycyjne. Dużo miejsca zajmuje w tym rozdziale prezentacja poglądów P. Mirowskiego. W pracach tego autora dominuje problem przyswajania informacji przez człowieka. W ujęciu P. Mirowskiego na rosnącą rolę informacji i wiedzy w naukowych analizach ekonomicznych wpływ miały czynniki znajdujące się poza rozwojem myśli ekonomicznej takie jak: teoria informacji Shannona, wojskowa teorii decyzji i wynalazek komputera. Jednocześnie autor ten wymienia trzy klasy ekonomicznych modeli informacji: informacja jako towar, informacja jako miara przyszłych stanów świata i informacja jako efekt obliczeń. Wpływ tych elementów na ekonomię informacji wydaje się dyskusyjny. W opinii recenzenta większe znaczenie dla historycznych uwarunkowań roli informacji w teorii ekonomii ma opisywane przez autora dysertacji traktowanie rynku jako procesora informacji w ujęciu F. Hayeka.

W ujęciu P. Mirowskiego główny wkład J. Stiglitz do ekonomii informacji to odrzucenie hipotezy rynku informacyjnie efektywnego.. J. Stiglitz w istocie odrzuca założenia rynkowego fundamentalizmu utrzymując jednak pewne zasady modelowania obowiązujące w ekonomii neoklasycznej. Takie ujęcie poglądów J. Stiglitz jest dyskusyjne w świetle jego negacji „niewidzialnej ręki rynku”. Matematyczna poprawność rozważań nie oznacza zaliczania danej teorii do określonej szkoły ekonomii.

Rozdział II poświęcony jest identyfikacji głównych elementów ekonomii informacji J. Stiglitz. Transakcje rynkowe obarczone są wadami niedoskonałej informacji o ich przedmiotach. To zaś wynika z cech tych przedmiotów, zachowań uczestniczących w nich podmiotów oraz nieznannej wartości informacji. Dostęp do informacji jest nierówny dla stron zawieranych transakcji, co powoduje różnego rodzaju skutki.

Podmioty funkcjonujące w warunkach asymetrii informacji podejmują szereg działań zaradczych takich jak: zdobywanie pożądanej informacji (koszty informacyjne to jeden z głównych rodzajów kosztów transakcyjnych), monitorowanie zachowań innych podmiotów, sygnalizacja informacyjna o sobie, zachęty do ujawniania rzetelnych informacji o

uczestniczących w transakcjach podmiotach i przedmiotach transakcji czy motywacje do pożądaných zachowań określonej strony transakcji. Doktorant (za Stiglitzem) szeroko omawia wpływ informacji na szereg zjawisk i procesów gospodarczych występujących na różnych rynkach. Wskazuje na relacje cyklu koniunkturalnego i niepełnej informacji.

Podjęmowane działania mają wpływ na procesy równowagi na różnych rynkach, na alokację zasobów i dystrybucję dochodów. Stwarza to też pole dla skutecznej i efektywnej interwencji państwa (szczególna rola państwa na rynkach z niepełną informacją)) w celu poprawy dobrobytu społecznego. Uwzględnianie asymetrii informacji i szerzej niedoskonałej informacji ma zasadniczo odmienne konsekwencje niż brak tego uwzględniania w innych modelach ekonomicznych zwłaszcza ekonomii neoklasycznej. I na to wskazuje w swych pracach J. Stiglitz, na co trafnie zwraca uwagę autor dysertacji. .

W rozdziale III omawia się istotę realistycznej filozofii ekonomii poprzez omawianie dorobku dwóch przedstawicieli tego nurtu badawczego tj. T. Lawsona i U. Mäkiego. Zdaniem obu badaczy teoria ekonomii powinna wyjaśniać zjawiska i procesy społeczno – gospodarcze zachodzące w realnej rzeczywistości, w konkretnych warunkach miejsca i czasu. Teoria powinna najpełniej jak to możliwe wyjaśniać istniejącą i zmieniającą się rzeczywistość Nie tylko wyjaśniać lecz również proponować konkretne rozwiązania. Do tego służą analizy poszczególnych jej elementów. Według T. Lawsona są to struktury społeczne (relacje, reguły, zajmowane pozycje). Z kolei U. Mäki wymienia obiekty rozumiane potocznie (przeświadczenia, przewidywania, oczekiwania) jak i elementy potocznie obserwowane w gospodarowaniu (firmy, gospodarstwa domowe, ceny). Obu łączy postulat większego realizmu i krytyka abstrakcyjnych modeli w teorii ekonomii.

T. Lawson uważa iż modelowanie matematyczne nie jest właściwym narzędziem czy podstawową metodą do badania społecznego procesu gospodarowania. Stosowane przez ekonomistów założenia idealizacyjne modeli ekonomicznych nie pozwalają na badanie złożoności gospodarki oraz analizę nowych zjawisk i procesów. Odrzuca on w istocie złożone modelowanie matematyczne i metody dedukcyjne. U. Mäki akceptuje stosowaną powszechnie metodologię badawczą w ekonomii głównego nurtu wskazując jednocześnie na konieczność uwzględnienia nowych elementów i warunków dla badań objaśniających rzeczywiste procesy gospodarcze. W innych miejscach sam autor pracy doktorskiej pisze jednak o brakach realizmu w realistycznej filozofii ekonomii (s.163).

W tym miejscu warto zauważyć iż głównymi „konkurentami” dla realistycznej filozofii ekonomii są instrumentalizm i konstruktywizm społeczny. Instrumentalizm głosi, że teorii naukowych nie można oceniać z punktu widzenia ich prawdziwości gdyż są jedynie regułami

wnioskowania i porządkowania danych pochodzących z doświadczeń. Konstrukttywizm społeczny oznacza zaś w dużym stopniu głównie subiektywne postrzeganie rzeczywistości społeczno – gospodarczej.

Rozdział IV to ocena ekonomii informacji J. Stiglitz z punktu widzenia filozofii ekonomii U. Mäkiego. Autor ten koncentruje się na modelowaniu rzeczywistości i próbie odpowiedzi na pytanie - na ile proponowane w teorii modele ekonomiczne służą prognozowaniu przyszłych zdarzeń w gospodarce. Ocena teorii Stiglitz generalnie potwierdza jej zbieżność z postulatami realizmu badawczego U. Mäkiego. Potrzebne jednak są do tego badania empiryczne w zakresie ekonomii informacji. Sam J. Stiglitz jako główny wyróżnik jego teorii informacji podkreśla bliski jej związek z realiami gospodarczymi – traktuje ekonomię informacji jako nowy paradygmat, podstawę nauki ekonomii. Z analiz autora pracy doktorskiej wynika iż teoria Stiglitz nie ma cech instrumentalizmu czy konstrukttywizmu społecznego. Teoria Stiglitz opiera się na odkrywaniu struktur i relacji w obiektywnie istniejącym świecie. W pełni należy się z tym zgodzić.

J. Stiglitz w swych modelach pokazuje istotne aspekty danej rzeczywistości. Pokazuje w nich struktury i ich relacje odzwierciedlające dane procesy czy zjawiska społeczno – gospodarcze. Odrzuca założenie doskonałej informacji. Powoduje to zasadnicze skutki dla wnioskowania wynikającego z modeli ekonomicznych. Ekonomia informacji J. Stiglitz spełnia wymóg unifikacji ontologicznej (powszechne istnienie niedoskonałej informacji), co wynika również z prac U. Mäkiego. Czynnikiem niedoskonałej informacji wyjaśnia wspólne mechanizmy funkcjonujące w różnych obszarach i wyjaśniające różne zjawiska. Dotyczy to np. nadzoru korporacyjnego czy teorii organizacji. Wpływa także na relacje hierarchii i sieciowości, co szczególnie widoczne jest w procesach cyfryzacji gospodarki.

Rozdział V wskazuje na dużą zgodność teorii informacji Stiglitz z poglądami T. Lawsona. Rozbieżność poglądów i ujęć wynika z odmiennego stosunku do modelowania matematycznego, w tym do wykorzystania modeli matematycznych w ekonomii informacji. Kwestia ta jest wysoce dyskusyjna. Poglądy P. Spieglera nie stanowią wyroczeni w tej kwestii. Inna kwestią jest dystans do modelowania i postrzegania go jako jednego z ważnych narzędzi badawczych a nie jako symbolu nieomyślności naukowej. Sam J. Stiglitz zachowuje taki dystans do wniosków wynikających ze stosowanych własnych modeli, o czym świadczy wiele innych prac Stiglitz. Trudno też zgodzić się z autorem rozprawy doktorskiej, który na s. 139 wskazuje na zbieżność modelowania matematycznego Stiglitz z modelowaniem w ekonomii neoklasycznej. T. Lawson, o czym pisze doktorant, nie odrzuca całego dorobku

ekonomii neoklasycznej i stosowanych w niej metod modelowania. Postuluje jedynie o ich większy realizm.

Istota podejścia J. Stiglitz, nie tylko w odniesieniu do ekonomii informacji, polega na zgłębieniu zjawisk i procesów zachodzących w społecznym procesie gospodarowania. Chodzi o zmniejszenie luki poznawczej między obiektywnym stanem rzeczy a dostępną wiedzą. Wyjaśnianie przyczyn, istoty i skutków asymetrii informacji ma temu służyć. I w tym sensie występuje zgodność podejścia J. Stiglitz i T. Lawsona z jego retrodukcyjną koncepcją wyjaśniania rzeczywistości. Opisywane przez J. Stiglitz struktury powodują uruchamianie podobnych mechanizmów na różnych rynkach.

W rozdziale VI mgr M. Gola wskazuje, iż ekonomia informacji Stiglitz podejmuje problemy metodologiczne, które nie znajdują odpowiedniego odzwierciedlenia w realistycznej filozofii ekonomii. Przedstawia cztery problemy z tym związane: realistyczne teorie mogą nie opisywać faktów z rzeczywistości, ma miejsce dwoistość natury mechanizmów społecznych (obserwowany efekt działań i ukryta struktura), pojawia się kwestia współdziałania różnych mechanizmów oraz problem tzw. „jedności ontycznej”.

Realizm filozofii ekonomii nie jest realizmem empirycznym. Występuje także problem przypisania danego efektu danej przyczynie czy zespołowi przyczyn. T. Lawson proponuje w tym zakresie tzw. przestrzeń kontrastową (brak jednak propozycji ustalenia mechanizmu odpowiedzialnego za dany kontrast). Z kolei J. Stiglitz zwraca uwagę na metodologiczne uproszczenia stosowane w wielu badaniach teorii ekonomii. W jego teorii informacja jest umiejętnie wkomponowana w zależności przyczynowo – skutkowe. Teoria informacji Stiglitz jest o wiele bardziej realistyczna niż teorie ekonomii neoklasycznej.

Teoria musi oznaczać spójność jej implikacji z faktami empirycznymi. Czy wymogi te spełnia ekonomia informacji? Nie zawsze ma miejsce dokładny opis struktur rzeczywistości gospodarczej, co dotyczy dobierania określonych założeń dla otrzymania oczekiwanych rezultatów. Otaczającą rzeczywistość, a raczej jej zewnętrzne obrazy, postrzegamy w sposób pośredni przez różnego rodzaju narzędzia i w tym postrzeganiu chodzi o poznanie mechanizmów występujących w praktyce gospodarczej.

Dla omawianego zagadnienia istotny pozostaje problem dominacji w ekonomii głównego nurtu uniwersalnego modelu gospodarowania z pominięciem roli czynnika historycznego. W teorii ekonomii dynamicznie rozwijają się jednak takie teorie jak np. ekonomia rozwoju czy ekonomia instytucjonalna zwracające uwagę na nadmierną abstrakcję założeń uniwersalnego modelu. Zasadnicze znaczenie mają tu fakty historyczne i związki

między nimi. Także uogólnione wnioski z analizy faktów. J. Stiglitz w pełni docenia znaczenie tych problemów.

5. Osiągnięte rezultaty badawcze

Rezultaty badawcze uwidaczniają się w realizacji zakładanych celów badawczych. Generalnie należy stwierdzić iż autor dysertacji cele te w dużym stopniu zrealizował. I tak w zakresie celu pierwszego podjęto próbę dookreślenia pojęcia „ekonomia informacji”. W teorii ekonomii pojęcie to kojarzone jest głównie z niedoskonałą informacją i jej konsekwencjami dla wielu modeli ekonomicznych. W tym też ujęciu analizowana jest ekonomia informacji J. Stiglitz. Jednocześnie w analizie omawianego pojęcia podkreśla się znaczenie dwóch elementów słabo eksponowanych przez J. Stiglitz. Związane one są : z cechami przyswajania informacji przez podmioty rynkowe oraz fazami złożonego procesu informacyjnego, od generowania informacji do jej wykorzystania. Z tego punktu widzenia teoria J. Stiglitz ma wiele elementów idealizacyjnych odnośnie procesu informacyjnego

Drugi cel badawczy dotyczył w istocie omówienia historycznych uwarunkowań powstawania ekonomii informacji w rozwoju myśli ekonomicznej. Z punktu widzenia realistycznej filozofii ekonomii podkreśla się znaczenie takich faktów jak np. wpływ teorii informacji Shannona czy wynalezienie komputera.

Kolejny cel badawczy tj. dookreślenie istoty teorii informacji J. Stiglitz budzi najwięcej uwag polemicznych recenzenta. Zdaniem recenzenta realizacja celów badawczych zakładanych w pracy nie ujmuje w pełni istoty przełomowego znaczenia dorobku J. Stiglitz w omawianym zakresie tematycznym. Przełom, którego współautorem jest Stiglitz, polega na przejściu od gospodarowania w którym podmioty rozporządzają pełną informacją do świata informacji niepełnej. Asymetria informacji jest szczególnym przypadkiem niepełnej informacji. Gospodarka jest zaś obszarem różnego rodzaju gier społecznych rozgrywanych przez poszczególne podmioty gospodarce wraz z ich częściowymi interesami ekonomicznymi. Gospodarka nie jest sumą zachowań indywidualnych podmiotów optymalizujących swoje funkcje celu.

Oznacza to odejście od metodologicznych przesłanek koncepcji reprezentatywnego podmiotu. Operowanie konstrukcją reprezentatywnego podmiotu ignoruje, rzecz prosta, kwestie społecznej kooperacji i gier strategicznych. W myśl koncepcji reprezentatywnego podmiotu i przyjmowanych założeń gospodarka jest zbiorem podmiotów działających w warunkach pełnej informacji, a to oznacza brak zjawisk ryzyka i niepewności behawioralnej. W warunkach pełnej informacji kooperacja podmiotów gospodarczych to współpraca „niezależnych Robinsonów”. Gospodarka funkcjonuje wokół punktu równowagi jako

swoistego atraktora systemu gospodarowania. W danym czasie dany system gospodarczy ma tylko jedną równowagę. Ogólne rezultaty gospodarcze są sumą optimów cząstkowych. Zmienia się to w czasie zgodnie ze ścieżką długookresowego wzrostu gospodarczego.

W obszarze gier społecznych szczególna jest rola systemu instytucji, ich wzajemnych relacji i powiązań. J. Stiglitz w tym kontekście analizuje problemy asymetrii informacji i niejako rozpoczyna badania w zakresie gospodarki jako obszaru stale prowadzonych gier społecznych, jako obszaru strategicznych relacji międzypodmiotowych. Takie działania są niezbędne w sytuacji rosnącej niepewności behawioralnej. Tworzy to warunki zupełnie nowego paradygmatu informacji w teorii ekonomii. Nowe ujęcie informacji i wskazanie na aktywną rolę instytucji to jednocześnie „większa praktyczna użyteczność teorii”.

Wysoki stopień specjalizacji, podział pracy i potencjalne korzyści skali wymagają by uczynić problem kooperacji i współdziałania ludzi i podmiotów gospodarczych centralnym punktem rozważań mikro- i makroekonomicznych. Kooperacja staje się komplementarnym wobec konkurencji rynkowej mechanizmem gospodarowania. Sposoby wzajemnych relacji, splatania więzi między podmiotami a nie optymalizacja podejmowanych działań staje się jednym z głównych wyzwań wobec teorii. I temu wyzwaniu J. Stiglitz stara się sprostać.

Ze względu na możliwe zachowania oportunistyczne podmiotów gospodarczych wynik rozgrywanych gier strategicznych nie musi być Pareto-optimalny. Co więcej w grach pojawia się wiele potencjalnych równowag Nasha i nie ma gwarancji, że system wyląduje w lepszej równowadze. Tym samym współdziałanie ludzi w działalności produkcyjnej wcale nie jest oczywiste i stanowi tylko jeden z możliwych scenariuszy. Jeśli natomiast do kooperacji nie dochodzi, lub jest ona niedostateczna, to system gospodarczy pracuje poniżej swych możliwości produkcyjnych. Rzecz w tym, że w warunkach niskiego poziomu kapitału społecznego sytuacja ta jest wielce prawdopodobna.

Macierze wypłat w grach ekonomicznych zależą w decydującym stopniu od infrastruktury instytucjonalnej. Każda zmiana instytucji (instytucji formalnych, nieformalnych – np. zwyczajów biznesowych, instytucji-organizacji) wpływa na wybór potencjalnie różnych równowag Nasha. Oznacza to, że wbrew potocznym wyobrażeniom, ta sama gospodarka, tj. wyposażona dokładnie w te same technologie i te same zasoby czynników produkcji (informacja jest takim zasobem), charakteryzująca się tymi samymi preferencjami podmiotów, może generować różne produkcje potencjalne. Czyli realnie może dochodzić do względnie trwałych defektów koordynacji. W opinii recenzenta takie są konsekwencje i wnioski wynikające z teorii informacji J. Stiglitz. Autor dysertacji doktorskiej kwestie te sygnalizuje, zwracając większą uwagę na inne problemy, co jest równie uzasadnione i

pożyteczne. Zgłoszone uwagi nie stanowią krytyki rozważań doktoranta lecz mają głównie na celu uwypuklenie realizmu teorii informacji Stiglitz'a.

W czwartym celu badawczym zadaniem autora była analiza cech realistycznej filozofii ekonomii jako zewnętrznego kryterium ocen omawianej ekonomii informacji. Wzajemne relacje tych teorii omawiane są poprzez dwa ujęcia przedstawicieli filozofii ekonomii: U. Mäkiego i T. Lawsons'a. Obu badaczy dzieli stosunek do ekonomii głównego nurtu i różnych stosowanych w nich modeli. Chodzi także o możliwości praktycznej użyteczności proponowanych modeli ekonomii głównego nurtu

Dwa ostatnie cele badawcze znajdują wyraz w analizach dotyczących ocen ekonomii informacji z perspektywy teorii U. Mäkiego i T. Lawsons'a. Mamy tu dwie odmienne metody – ontologię krytycznego realizmu Lawsons'a i ontologię obiektów rozumianych potocznie Mäkiego. Podobnie różna jest metoda teoretycznej izolacji i metoda objaśnień kontrastowych.

Realizacja celów badawczych i hipotez pomocniczych oznacza tym samym realizację hipotezy głównej o zbieżności realizmu teorii informacji Stiglitz'a do projektów realistycznych filozofii ekonomii Uskali Mäkiego i Tony'ego Lawsons'a.

W związku z niektórymi niejasnościami czy zgłoszonymi uwagami nasuwają się dwa podstawowe pytania do autora dysertacji:

- Czy ocena teorii informacji Stiglitz'a z perspektywy realistycznej filozofii ekonomii jest tożsama czy podobna do jej oceny z punktu widzenia realistyczności współczesnej teorii ekonomii i jej praktycznej użyteczności?

- Czy w świetle prowadzonych badań i analiz można mówić o faktycznie nowym paradygmacie niedoskonałej (niepełnej i asymetrycznej) informacji?

6. Strona formalna

W tekście występują różnego rodzaju drobne potknięcia stylistyczne w rodzaju: „pierwsza część rozdziału przeprowadza”(s.17),

Dla większej precyzji prowadzonych wywodów wskazane byłoby stosowanie krótszych zdań niż w niektórych miejscach recenzowanej dysertacji jak np. zdanie zaczynające się od słów „W realistycznej filozofii ekonomii.....do słów ...były bardziej realistyczne”.(s.161). Strona formalna pracy zasługuje jednak generalnie na wysoce pozytywną ocenę. Brak w niej większych usterek o charakterze stylistyczno – językowym czy redakcyjnym..Nie występują też istotne błędy edytorskie.

7. Ocena końcowa

Treść pracy świadczy o dobrym rozeznaniu w tematyce ekonomii informacji oraz związkach teorii ekonomii z realistyczną filozofią ekonomii. Praca ma zatem w dużym

stopniu charakter interdyscyplinarny i jednocześnie wzbogacający wiedzę ekonomiczną w omawianej tematyce. Autor korzysta z bogatej literatury – ponad 200 pozycji, w tym 50 pozycji autorstwa J. Stiglitz. Na podstawie analizy tej literatury przedstawia wartościowe interpretacje i własne komentarze, co świadczy o pogłębionej wiedzy teoretycznej i umiejętności jej wykorzystania w samodzielnym rozwiązywaniu problemów badawczych. Praca wnosi także pewien wkład do badań o charakterze metodologicznym.

Autor rozprawy doktorskiej potrafi prowadzić samodzielne badania i analizy naukowe. Zgłoszone uwagi i zastrzeżenia mają w dużym stopniu charakter polemiczny i wskazują na inne możliwe interpretacje niektórych poruszanych zagadnień. Treść pracy świadczy o pozytywnej weryfikacji założonych w pracy hipotez badawczych.

Rezultaty rozprawy doktorskiej wskazują na rozwiązanie założonego problemu badawczego i weryfikację hipotez badawczych.. Sposób prezentacji poruszanych zagadnień świadczy o dużej wiedzy autora nie tylko w temacie recenzowanej pracy lecz ogólnie w zakresie relacji teorii ekonomii i realistycznej filozofii ekonomii. W związku z powyższym pragną stwierdzić, iż recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuje o podjęcie dalszych etapów przewodu doktorskiego – w tym o dopuszczenie mgr M. Goli do publicznej obrony ocenianej rozprawy.

2023-03-06

/Zbigniew Staniek/